

УДК 069.01(477-25:(1-2):908)

Молоткова Антоніна Олександрівна

науковий співробітник,
КЗ КОР "Київський обласний археологічний музей"
(с. Трипілля, Україна)
elisston@ukr.net

Molotkova Antonina

Research fellow,
Kyiv regional museum of archaeology
(Trypillia, Ukraine)

РОЗВИТОК МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ НА ОБУХІВЩИНІ

DEVELOPMENT OF MUSEUM WORK IN OBUKHIV DISTRICT

Анотація

Вперше проводиться комплексне дослідження історії створення музейних закладів на території Обухівського району та його адміністративного центру м. Обухова. Поетапно висвітлюється питання виникнення музеїв, їхня діяльність та кількість у 1950–60-ті рр., 1970–80-ті рр., 1990-ті рр., 2000-ні та період з 2010 р. Показано сучасний стан музейних закладів у сільській місцевості та відсутність єдиної системи реєстру культурних закладів. Окрім офіційно зареєстрованих та підвідомчих музеїв, є велика кількість закладів, що діють на громадських засадах або не дотримуються всіх норм, і, відповідно, ніде не зафіксовані. Нині відомо приблизно 40 музеїв на Обухівщині, але ця кількість не остаточна і потребує подальшого дослідження.

Ключові слова: Обухівський район, музеї, краєзнавці, Омельченко С. Н., Домотенко Ю. К., Шафаренко А. М.

Summary

A comprehensive study of the history of the establishment of museum institutions in Obukhiv district and its administrative center in Obukhiv is conducted for the first time. The article observes the emergence of museums, their activities and number in the 50-60-s, 70-80-s, 90-s of the 20th century, 2000-s, and the period from 2010 on. Problems of the current state of museum institutions in rural areas and deficiency of a unified register of cultural institutions are revealed. In addition to officially registered and departmental museums, there is a large number of institutions that function on voluntary basis or do not comply with all norms and are recorded nowhere. Therefore, at present, Obukhiv district has approximately 40 existing museums, but this number is not final and requires further research.

Key words: Obukhiv district, museums, local historians, S. Omelchenko, Y. Domotenko, A. Shapharenko.

Історія музейництва в Обухівському районі починається з 30-х рр. ХХ ст. Край досліджували такі краєзнавці-ентузіасти як Омельченко С. Н., Столяр П. Л., Овсієнко А. М., Топчій П. С., Домотенко Ю. К., Шафаренко А. М., Літвінова В. І. та багато інших, переважно фундаторів музеїв краю. Вони відкривали нові сторінки історії, видавали книги, путівники музеями та селами. У 2006–2010 рр. інформація про культурні об'єкти району була систематизована у туристичних путівниках "Атлас Малишковаго краю" та "Придніпров'я", в яких зазначені основні туристичні об'єкти (зокрема, деякі музеї) та наведена коротка інформація про населені пункти.

Водночас історія музейного руху на Обухівщині не досліджена, оприлюднені лише окремі відомості про найбільш відвідувані культурно-освітні заклади. Склалася ситуація, коли про заснований понад 20 років тому музей, не знають у сусідньому населеному пункті. А співробітники школи мистецтв не здогадуються, що в одній із кімнат їхнього закладу планувалося відкриття краєзнавчого музею, а деякі експонати і досі там зберігаються.

Зародження музейництва на території району припадає на 50–60-ті рр. ХХ ст. У той час культурно-освітні запити задовольняли клуби та бібліотеки, які були майже в кожному населеному пункті.

Одним із перших в районі відкрили музей у с. Трипілля, що пройшов довгий шлях. Ще у 1930-ті рр. до обласного комітету ЛКСМУ була надіслана доповідна від Київського обласного інспектора охорони пам'яток культури К. Є. Антиповича про організацію у Трипіллі історико-революційного заповідника, присвяченого

подіям 1919 р.¹, коли село стало столицею самопроголошеної Трипільської республіки на чолі з місцевим уродженцем – отаманом Зеленим (Д. І. Терпилом), якого радянська влада оголосила бандитом. У липні 1919 р. отаман зі своїм військом відвоював Трипільля, захопивши в полон та стративши учасників Трипільського походу, переважно комсомольців. Отже, заповідник мав стати культурно-політичним осередком комуністичного виховання робітничих і народних мас. Попередньо були виявлені місця, пов'язані з “Трипільською трагедією”, і у 1934 р. на будинку, де утримували полонених комсомольців, була встановлена меморіальна дошка. Музей, що мав стати центром заповідника, так і не був створений. Замість нього у 1938 р. встановили 24-метровий обеліск з чорного граніту (архітектор І. Я. Бялер, скульптори Е. І. Білостоцький, Г. Л. Пивоваров, Є. М. Фрідман)², зруйнований у 1941 р. У 1956 р. на тому ж місці встановили увінчаний бронзовою п'ятикутною зіркою 26-метровий обеліск з червоного граніту³, який у 2017 р. у зв'язку з декомунізацією в Україні було видозмінено.

Музеї створювалися за ініціативи небайдужих до історії людей. Так, у Трипільлі фундатором першого музею став місцевий учитель історії, директор, пізніше завуч школи, відмінник народної освіти – С. Н. Омельченко (1915–1990). На честь 40-річчя ЛКСМУ його зусиллями у 1958 р. була створена виставка, присвячена історії комсомолу Київщини. На її основі у 1959 р. відкрили перший музей у Трипільлі – філіал Київського державного історичного музею. Будинок музею розташовувався на території школи-інтернату, нараховував 4 зали, присвячені історії “громадянської” і Другої світової війни, відбудові Трипільля у повоєнні роки та комсомолу Київщини. Щороку музей відвідували майже 20 тис. екскурсантів⁴, а його фонди постійно поповнювалися і планувалося розширення музею. Коли було споруджене нове велике двоповерхове музейне приміщення, рішенням Київської обласної ради від 12.12.1977 було вирішено 01.01.1978 у Трипільлі відкрити музей “Комсомольської слави”, а експлуатацію музею розпочати 30.01.1978.⁵

Районна газета “Зоря Жовтня” опублікувала статтю, яка повідомляла про відкриття 22.04.1978 до 108-ї річниці з дня народження В.І. Леніна Трипільського музею трудової і бойової слави комсомольської організації Київщини. 1-й зал музею розповідав про події 1905–1920-х рр.; 2-й – про перші п'ятирічки і життя М. Островського; 3-й – про події Другої світової війни; 4-й – висвітлював післявоєнну відбудову⁶. До 1989 р. директором музею була К. О. Геращенко. Вже на третій рік діяльності музей прийняв свого 100-тисячного відвідувача. До 1991 р. директором була Н. І. Козуб, потім – О. Б. Дідик.

З проголошенням незалежності України постало питання ліквідації чи реорганізації музею. Наказом Обласного управління культури від 04.08.1992 заклад було перепрофільовано в Музей історії Дніпра. Однак, крім назви, зміни не торкнулися ні експозиції, ні діяльності закладу⁷ і 29.12.1995 було видано наказ про створення на базі колишнього музею Комсомольської слави Обласного археологічного музею. Завдяки роботі директора Обласного центру охорони пам'яток історії, археології та мистецтва при управлінні культури, автора “Путівника з археології Київської області” (Київ, 1996) П. М. Покаса перша експозиційна зала була готова до відкриття 30.05.1996. Проте його передчасна смерть і занедбаність приміщень завадили початку роботи музею⁸.

До 150-річчя В. В. Хвойки у лютому 2000 р. президент України Л. Д. Кучма видав розпорядження про увінчання пам'яті видатного археолога, встановлення його погруддя біля музею та проведення ремонту в закладі. Перший в Україні пам'ятник В. В. Хвойці відкрили біля музею у 2002 р. М. І. Городиський, його директор, активно упорядковував музей. Реконструкцію та оформлення музейної території здійснювали за проектом архітектора А. Ф. Ігнащенка, що представив будівлю музею у формі скрині, яка зберігає скарби давнини, а перед входом до музею розмістив брили пісковика віком понад 70 млн років – подарунок Національного

1 Науковий архів Київського обласного археологічного музею, с. Трипільля (далі – КОАМ НА). – Оп. 1. – Спр. 57. – Арк. 1.

2 НА КОАМ, с. Трипільля. – Оп. 1. – Спр. 43. – Арк. 3.

3 *Середа А. Н.* Трипольский поход [Эл. ресурс]. – Режим доступа: <http://bse.sci-lib.com/article112221.html> (дата обращения: 18.10.17). – Название с экрана.

4 Історія міст і сіл Української РСР. Київська область: в 26 т. – К., 1971. – Т. 10. – С. 491.

5 НА КОАМ, с. Трипільля. – Оп. 1. – Спр. 43. – Арк. 2.

6 У трипільському музеї // Зоря Жовтня. – 1978. – № 48. – С. 2.

7 НА КОАМ, с. Трипільля. – Оп. 1. – Спр. 54. – Арк. 6.

8 *Борисова Н. Я.* Київський обласний археологічний музей та його відділення / Археологічна спадщина в музейних колекціях Київщини: вивчення та збереження: мат. Обласної наук. конф. Білоцерківського краєзнавчого музею 19 листопада 2010 р. – БЦ, 2011. – С. 13.

історико-етнографічного заповідника у Переяславі-Хмельницькому⁹.

Експозицію музею створювали під методичним керівництвом канд. іст. наук М. Ю. Відейка та завідувача археолого-екскурсійного відділу М. В. Квітницького за сприяння Інституту археології НАН України¹⁰ (далі – ІА НАНУ).

Експозиційна площа 3-х музейних залів становить 180 м². 1-й зал представляє історію людської діяльності на Київщині від кам'яної доби до раннього залізного віку; 2-й зал – від раннього слов'янства до початку ХХ ст., а 3-й висвітлює Трипільську культуру. У фойє музею розміщені дві фотовиставки, присвячені В. В. Хвойці та найдавнішій палеолітичній стоянці України у с. Королеве Закарпатської обл.

Київський обласний археологічний музей в с. Трипілля за час свого існування організував не одну конференцію, виставку та розвідку, проводив науково-дослідну, масово-освітню та виставкову роботу з вивчення і висвітлення історії Київської області. При музеї діє наукова бібліотека.

З 2010 р. обов'язки директора виконує Н. В. Конвалюк. Нині до комплексу музею входить ще 8 відділень: Музей бойової слави (с. Трипілля); Музей В. Хвойки та Музей І. Франка (с. Халеп'я); Музей Козаччини та Картинна галерея (с. Германівка); Музей А. Солов'яненка та Історико-краєзнавчий музей (с.мт. Козин); Археолого-краєзнавчий музей (с. Копачів); Музей-садиба Андрія Малишка (м. Обухів); Історико-краєзнавчий музей (с. Соснова Переяслав-Хмельницького р-ну Київської обл.)¹¹.

Музей бойової слави у Трипіллі сформувався з матеріалів музею Комсомольської слави завдяки копіткій роботі його засновниці та завідувачки К. І. Буренко. Його відкрили 09.08.2000 в одній із кімнат Трипільської ЗОШ І–ІІІ ст., експозицію поповнювали знахідками учнів школи, які активно брали участь у його створенні. Музей розповідає про часи Другої світової війни на території Трипілля та його околиць. Є стенди про воїнів-афганців – випускників трипільської школи, про ліквідацію аварії на Чорнобильській АЕС. 2014 р. створено експозиційний розділ, присвячений війні на Сході України, який постійно поповнюється. У 2017 р. музей отримав звання “зразкового музею” при навчальному закладі¹².

Офіційне відкриття музею В. В. Хвойки у Халеп'ї відбулося 20.02.2009 у відреставрованому будинку колишньої школи, у якій археолог працював у 1896–1898 рр. Створена за проектом дослідниці діяльності В. Хвойки – В. Колесник, експозиція музею налічує 1,5 тис. документів та автентичних меблів з архіву ІА НАНУ. На відкритті музею був присутній уповноважений посол Чехії в Україні Я. Башта, що зробив перший запис у книзі відгуків¹³. У 2010 р. до 160-ї річниці з дня народження В. Хвойки в музеї провели наукову конференцію.

У 2010 р. у будівлі, де вже розміщувався музей В. Хвойки, відкрили музей І. Франка. І хоча письменник ніколи не був у цих краях, експозиція присвячена “дорозі” І. Франка до Т. Шевченка, на могилі якого у Каневі (розташованому неподалік від Халеп'я) письменник хотів побувати. Матеріали та експонати були надані Національним музеєм української літератури, Львівським літературно-меморіальним музеєм та родиною Франка. На відкриття музею приїхав автор ідеї створення цього музею – онук письменника – Роланд¹⁴.

20.04.1996 у Германівці відбулося урочисте відкриття Музею Козаччини, приурочене до 900-ї річниці заснування села. Питання про створення музею на сесіях сільської ради порушували ще у 1986 р.¹⁵, а його відкриття стало можливим завдяки наполегливості А. М. Шафаренка – сільського голови, краєзнавця, голови Обухівської районної ради (2006–2010).

Музей розмістили у приміщенні побудованій у 1902 р. колишньої мануфактурної лавки. У 1994–1995 рр. проводили ремонтні роботи, збирали матеріали та створювали експозицію у 2-х залах площею 115 м². У 1-му залі представлені археологічні знахідки скіфського та давньоруського часу. Його окрасою стала діорама Германівки ХІ–ХІІІ ст., під час створення якої митцю А.І. Нечипоренку упродовж двох місяців довелося жити в приміщенні музею. Історія козацького часу представлена археологічними знахідками, оригінальною серією картин, присвячених подіям, що стосуються Германівки та її околиць, портретами гетьманів¹⁶. У 2-му залі зібрані оригінальні експонати, документи та фотографії, які відображають історію села ХІХ–ХХ ст.¹⁷.

9 Буренко К. І. Трипілля в течії віків. – К., 2012. – С. 352.

10 Там само. – С. 353.

11 Там само. – С. 354.

12 НА КОАМ, с. Трипілля. – Оп. 1. – Спр. 54. – Арк. 21.

13 Кузьміщева Н. Відкрито музей Вікентія Хвойки / Обухівський край. – 2009. – № 15. – С. 1.

14 Іван Франко у Халеп'ї / Обухівський край. – 2009. – № 51. – С. 2.

15 Шафаренко А. М. Германівка від найдавніших часів до сьогодення. – Обухів, 2003. – С. 165–166.

16 Там само. – С. 167.

17 Борисова Н. Я. Вказ. праця. – С. 17.

Поряд з Музеєм Козаччини, у спорудженому у 1901 р. будинку, розмістилася Картинна галерея, один експозиційний зал якої представляє пов'язані з Германівкою художні полотна І. М. Литвина, М. І. Кулика, Л. М. Стиля, П. І. Дейлика, В. Є. Перевальського та картини, подаровані Спілкою художників України¹⁸.

Ентузіасти-краєзнавці – подружжя В. М. та Є. І. Олійників у 2000 р. створили цікавий музейний комплекс у смт. Козин¹⁹: Музей А. Солов'яненка та Історико-краєзнавчий музей. Спочатку це була невелика виставка в приміщенні місцевої бібліотеки. У 2008 р. музей перемістили на 1-й поверх селищної ради²⁰. І лише у 2016 р. обидва музеї переїхали до просторої будівлі колишнього дитсадку, де на 2-му поверсі розмістили експозицію, присвячену життєвому та творчому шляху відомого співака ХХ ст. та заслуженого артиста України Анатолія Солов'яненка, який жив і відпочивав у Козині. Розташований на 1-му поверсі Історико-краєзнавчий музей висвітлює сторінки історії селища²¹.

Відділ Київського обласного археологічного музею – Археологічно-краєзнавчий музей с. Копачів був відкритий у серпні 2008 р. на 2-му поверсі сільської ради. У 1-му залі представлено знахідки з розкопок ІА НАНУ та Київського обласного археологічного музею трипільського поселення в ур. Коломийців Яр (с. Копачів), предмети часів Київської Русі та палеолітичні знахідки. У 2-й залі розміщені місцеві старожитності у фрагменті інтер'єру української хати²².

В Обухові у лютому 1991 р. спільними зусиллями сестри – О. Малишко, дружини – Л. Забашти та голови Обухівської міської ради Л. Журавель було відкрито музей-садибу А. Малишка²³. У будинку, де пройшло дитинство і юність поета, збережені інтер'єр і хатне начиння. Експозиція присвячена життю і творчості Андрія Самійловича та етнографії Обухівщини.

Упродовж 50–60-х рр. ХХ ст. чимало музеїв засновували при школах. Так, ще у 1957 р. створювати музей почали при Германівській школі²⁴. Тоді ж почали збирати матеріали для Кімнати бойової слави села, що нині є зареєстрованим Музеєм бойової і трудової слави села при Германівській ЗОШ І–ІІІ ст. ім. братів Гетьманів.

Найдавніший на Обухівщині музей – Музей революційної, бойової та трудової слави, у 50-х рр. ХХ ст. був створений у с. Григорівка, при заснованому у 1845 р. цукровому заводі²⁵, який істотно вплинув на капіталізацію краю, але на початку 2000-х рр. повністю збанкрутів.

70–80-ті рр. ХХ ст. стали часом відкриття та будівництва музеїв, на організацію та утримання яких витрачали значні державні кошти і де відбувалися масштабні культурні заходи. У чергах на відвідування цих закладів стояли автобуси, часом – пароплави, а кількість відвідувачів щороку перевищувала 20 тис.

Підпорядковане Українській міській раді с. Плюти у 50–60-х рр. ХХ ст. було місцем відпочинку та творчості багатьох відомих діячів літератури, мистецтва та науки. Тут працювали письменники Ю. Смолич, К. Паустовський, О. Левада, П. Загребельний, Н. Рибак, А. Малишко. На дачі відомого драматурга О. Корнійчука та В. Василевської збиралися побратими по перу, частими гостями були композитори Г. та П. Майбороди, художники М. Дерегус, В. Касіян та багато інших визначних діячів культури²⁶.

Тому не дивно, що у збудованому у 1954 р. за проектом архітектора В. Заболотного двоповерховому будинку О. Корнійчука 26.05.1975 було відкрито музей. Того ж року було придбано три сусідні будинки. Нині на базі літературно-меморіального музею драматурга діє Архівно-музейний комплекс “Літературно-мистецькі Плюти” – відділ Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України²⁷.

Щорічно на території музейного комплексу проходять літературні читання “Весна в Плютах”, на перші з яких у травні 1978 р. приїхали поети, письменники, артисти театру ім. І. Франка, службовці, вчителі та робітники. Письменники та артисти (Г. Яблонська, Л. Забашта) зачитували вірші, народні артисти (Є. Пономаренко, А. Гашинський, П. Куманченко) показували сцени із творів О. Корнійчука, друзі драматурга (М. Зарудний,

18 Там само.

19 *Домотенко Ю. К., Шафаренко А. М.* Історико-культурологічний атлас Малишкового краю: турист. довід. – Обухів, 2008. – С. 62.

20 Там само. – С. 18.

21 *Олійник Є. І.* Козин: турист. путівник. – Обухів, 2008. – С. 20.

22 *Борисова Н. Я.* Вказ. праця. – С. 17–18.

23 *Артюшенко О.* У світлиці музею-садиби Андрія Малишка / Обухівський край. – 2015. – № 82. – С. 3.

24 *Шафаренко А. М.* Вказ. праця. – С. 167.

25 Історія міст і сіл Української РСР. в 26 т.: – К., 1971. – Т. 10. Київська область – С. 483.

26 Літературно-мистецькі Плюти [Ел. ресурс]. – Режим доступу: http://csam.archives.gov.ua/ukr/literaturni_plyuti/ (дата звернення: 30.10.2017). – Назва з екрана.

27 *Домотенко Ю. К., Шафаренко А. М.* Вказ. праця. – С. 47.

В. Лизогуб) згадували моменти з його життя та вшановували пам'ять²⁸.

Наступного року читання знімала Київська телестудія і у 1979 р. в садибі-музеї побувало 22 тис. відвідувачів²⁹.

На 35-ту річницю "Весни в Плютах" дійство мало набагато менший розмах, хоча про подію, як і раніше, анонсувала районна газета³⁰.

У будинку, де жив О. Є. Корнійчук, постійною експозицією є робочий кабінет драматурга та вітальня. У будинках № 1 та № 2 організують виставки, присвячені українським діячам культури та мистецтва другої пол. ХХ ст.

1971 р., до перших роковин смерті А. С. Малишка, в Обухівській школі № 1, де навчався виданий поет, відкрили перший міський музей. На урочистості з цієї нагоди приїхали письменники та артисти на чолі з Д. Павличком, який перерізав стрічку на дверях кімнати-музею від імені Спілки письменників України. Через 9 років музей отримав свідоцтво про найменування, офіційний статус та власний паспорт³¹.

Проте у 1970-х рр. Обухівщина за кількістю музеїв поступалася сусідньому Кагарлицькому району, в якому у 1977 р. працювало 10 музеїв³².

Обухівський районний історико-краєзнавчий музей заснований 1984 р. за сприяння краєзнавців та істориків краю. Його директором до 1994 р. був В. В. Кулініч, а у 1994–2017 рр. – Ю. К. Домотенко, якого і вважають фундатором музею: як журналіст (автор понад двох десятків книг про Обухівський край), краєзнавець, художник і гончар, він доклав чимало зусиль до створення експозицій музею (зокрема діорам), його популяризації і розвитку. Він створив заклад, який у 2006 р. отримав звання "Кращий краєзнавчий музей Київщини" за рейтингом журналу "Музеї України"³³. Наразі обговорюється питання про присвоєння музею імені Ю. К. Домотенка.

Музей, розміщений у центрі Обухова на 3-му поверсі побудованого у 1982 р. будинку, має площу у 570 м². В 11 залах розміщена експозиція, що починається "Оглядовою" залом народногосподарського комплексу Обухівського р-ну. Наступна зала "Археологія" представляє пам'ятки мезоліту та трипільської, підгірцівської, зарубинецької і черняхівської культур, а також матеріали давньоруської доби і литовського часу. Решта залів – "Козаччина"; "Аграрний капіталізм" (з діорамою "Обухівський ярмарок кінця ХІХ – поч. ХХ ст." площею 30 м²); "Громадянська війна"; "30-ті роки ХХ ст."; "Друга світова війна"; "Повоєнний період"; "Літературно-мистецька Обухівщина"; "Малишкова світлиця" та "Етнографія"³⁴.

Відділом Обухівського краєзнавчого музею є краєзнавчий музей у Жуківцях, відкритий у 1984 р. завдяки невтомній праці краєзнавця, відмінника освіти, заслуженого працівника культури України, директора школи П. С. Топчія (1930–2007), за задумом якого на пагорбі побудована оригінальна споруда музею (дозвіл на будівництво музею П. С. Топчія отримав, пройшовши всі владні інстанції і дійшовши до Москви), експозиція розгорнена в чотирьох залах³⁵. Наразі в музеї (який з 24.08.2008 названо ім'ям П. С. Топчія³⁶) налічується 8 тис. експонатів. Зусиллями П. С. Топчія поряд з музеєм 22.05.1990 був урочисто відкритий Шевченківський верстовий стовп, ідея встановлення якого в місці перебування Т. Г. Шевченка виникла у 1988–1989 рр. Вапняковий стовп у Жуківцях виглядає, як монолітний курган на підставці з рельєфним козацьким хрестом, фасадом, зорієнтованим в бік батьківщини поета – с. Моринці. На бронзовій табличці зазначено відстань до Моринців – 150 км. На відкритті було оголошено, що такий стовп – перший в Україні, але пізніше з'ясувалося, що є ще один, встановлений у Львові³⁷.

Перший музей м. України – Музей гідроенергетичного каскаду Дніпра – був відкритий 22.12.1980 у кімнаті гуртожитку ПТУ № 2. Творцем музею та його директором на громадських засадах був В. М. Вознюк. Там експонували документи, пов'язані з планом ГОЕЛПРО, фотографії будівельників Дніпрогесу, також були стенди,

28 Саченко І. Весна в Плютах / Зоря Жовтня. – 1978. – № 63. – С. 3.

29 Вакуленко Д. Джерело життя / Зоря Жовтня. – 1980. – № 62. – С. 2.

30 Підгаєцький І. Завесніли Плюти / Обухівський край. – 2013. – № 38. – С. 2.

31 Овсієнко О. Паспорт музею / Зоря Жовтня. – 1980. – № 138. – С. 2.

32 Ткаченко Л. По музеях Кагарлицчини. Скарбниця пам'яті народної / Зоря Жовтня. – 1977. – № 15. – С. 2.

33 Домотенко Ю. К., Шафаренко А. М. Вказ. праця. – С. 58.

34 Домотенко Ю. К. Скарбниця пам'яті. – 2012. – С. 3–5.

35 Хмельовський О. Тут подих пам'яті живе / Обухівський край. – 2016. – № 75 – С. 2.

36 Артюшенко О. В., Домотенко Ю. К. Синівською любов'ю. – К., 2008. – С. 97.

37 Підгаєцький І. Шевченківський верстовий стовп у Жуківцях / Обухівський край. – 2014. – № 12 – С. 2.

присвячені Канівській ГЕС та “Південтеплоенергомонтажу”³⁸.

На поч. 1990-х рр. музеї разом з країною пережили кризу. Постало питання долі тих музеїв, які відображали історичні події радянської доби. Проте на заснування та утримання нових музейних закладів коштів не вистачало, а якщо вони й виникали, то швидко припиняли діяльність.

Так, у Халеп’ї у 1992 р. як відділ Національного історико-етнографічного заповідника “Переяслав” був створений музей Трипільської культури (де експонували археологічні знахідки, виявлені під час розкопок відомою дослідницею Т. Г. Мовшею), який у 1999 р. припинив діяльність, а його експонати стали основою відкритого у 2003 р. у Переяславі-Хмельницькому Музею трипільської культури³⁹.

Відродження музеїв почалося наприкінці 1990-х рр., коли у Германівській школі були оформлені класи-музеї: “Музей історії школи”, “Клас прикладного мистецтва”, “Мамин оберіг”, “Клас Виговського”, “Клас казки”, “Клас етнографії і літератури”, “Батьківщина – сонечко”, “Екологія і довкілля”, “Літератури рідного краю”, “Клас народних звичаїв і обрядів”⁴⁰ та “Козацька світлиця”, що досі діє як музей, хоча офіційного статусу не має; тут зберігається атрибутика Германівської козацької сотні, відбуваються зустрічі козацької старшини з учнями⁴¹.

Після 2000 р. музеї з’являються як “гриби після дощу”, пік їхнього відкриття припав на 2006–2010 рр.

Серед нових музеїв були й приватні. Так, у Трипільлі на базі колекції одного з співзасновників та директора музею О. Поліщука (понад 500 предметів) О. Поліщук, В. Лазоренко, А. Гайдамака та Ю. Шилов створили перший приватний музей Трипільської культури – “Прадавня Аратта-Україна”. На його території розмістилася двоповерхова будівля з експозиційними залами, поряд було реконструйовано двоповерхове трипільське житло, а на подвір’ї експонували збільшені копії трипільських антропоморфних фігурок. Будівельні роботи під наглядом М. І. Городиського завершили у 2003 р., а в лютому 2006 р. музей було відкрито⁴². У 2012 р. В. Лазоренко без згоди співвласників продав свою частку В. Мельничуку, після чого музей закрили. За час існування він прийняв бл. 200 тис. відвідувачів⁴³.

У 2005 р. В. І. Літвінова, яка у 1968–1972 рр. працювала у першому музеї Трипільля, намагалася створити краєзнавчий музей у Міській дитячій школі мистецтв, заручившись підтримкою мецената О. С. Пермякова, який надав кошти та відремонтував майбутню кімнату-музей, а художниця О. В. Ткаченко створила портрети гетьманів України (які бували у Трипільському замку) та об’ємну археологічну карту Обухівського району⁴⁴. У проектуванні та науковому супроводі музею допомагав Ю. К. Домотенко. Планувалося створення панорами штурму Трипільля татаро-монголами у XIII ст. та стенду Бойової слави міста, інтер’єру української хати XIX–XX ст.; передбачалося також створення експозиції, присвяченої природі краю. Особисто Валентина Іванівна збрала етнографічні матеріали (кошики, глечики, вишиванки), предмети часів Другої світової війни, оригінальні фотографії будівництва Трипільської ТЕС та його учасників. Деякі з цих експонатів досі зберігаються в приміщенні, якому не судилося стати музеєм: міськрада відмовила у його фінансуванні, проте у 2006 р. за заснування краєзнавчого музею присвоїла вчителю та краєзнавцю В.І. Літвіновій звання Почесного громадянина міста⁴⁵.

2008 р. у відремонтованому приміщенні спорудженої у 1913 р. земської школи с. Перегонівка було відкрито історико-краєзнавчий музей⁴⁶, експонати для якого ще у 70-х рр. XX ст. збирали учні місцевої школи, які проводили операцію “Експонат”. Вони віднайшли одяг, посуд, меблі, фотографії членів визвольного партизанського загону, що діяв на території Франції у роки Другої світової війни, старовинні монети⁴⁷.

24.08.2008 у клубі с. Витачів було відкрито краєзнавчий музей⁴⁸, де експонували археологічні знахідки з

38 Овсієнко А. Народження музею / Зоря Жовтня. – 1980. – № 153. – С. 2.

39 Шульга І. В. Історія створення музею В.В. Хвойки в с. Халеп’я // Археологічна спадщина в музейних колекціях Київщини: вивчення та збереження: мат. Обласної наук. конф. Білоцерківського краєзнавчого музею 19 листопада 2010 р. – БЦ, 2011. – С. 28.

40 Шафаренко А. М. Вказ. праця. – С. 168–169.

41 Домотенко Ю. К., Шафаренко А. М. Вказ. праця. – С. 64.

42 Історико-археологічний музей “Прадавня Аратта – Україна” в с. Трипільля [Ел. ресурс]. – Режим доступу: http://www.aratta-ukraine.com/sacred_ua.php?id=41 (дата звернення: 20.10.2017). – Назва з екрана.

43 Закрили приватний музей трипільської культури [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/short/2012/07/25/90614/> (дата звернення: 20.10.2017). – Назва з екрана.

44 НА КОАМ, с. Трипільля. – Оп. 1. – Спр. 57. – Арк. 15.

45 Там само.

46 Домотенко Ю. К., Шафаренко А. М. Вказ. праця. – С. 44.

47 Йосипенко Н. Для сільського музею / Зоря Жовтня. – 1977. – № 20. – С. 2.

48 Підгаєвський І. Витачівський вітряк з другого тисячоліття / Обухівський край. – 2008. – № 11. – С. 1–2.

давньоруських городищ Витачів і Святополч, історичні пам'ятки, матеріали про сучасну історію села⁴⁹.

Восени 2009 р. у с. Семенівка до 65-річчя визволення України від нацистських загарбників на Янівській горі, де в роки Другої світової війни відбувалися кровопролитні бої, було закладено меморіально-музейний комплекс "Янівська висота". Створення меморіалу ініціювали А. М. Шафаренко і радник голови районної ради О. І. Клименко. Комплекс було урочисто відкрито 22.06.2010. На його території розміщено танк, 2 гармати, 2 бронетранспортери, споруджено каплицю та інформаційний стенд, впорядковано могили двох невідомих солдатів. До комплексу ведуть сходи, обабіч яких стоять колони з інформацією про кількість загиблих у кожному населеному пункті Обухівського району⁵⁰.

Краєзнавчий музей був створений і у с. Красна Слобідка на місці, де стояла закладена у 1728 р. церква Покрови Пресвятої Богородиці. Музей села також створювався у с. Перше Травня.

Загалом у районі було відкрито 16 нових музеїв. Однак за останні 7 років ця кількість зменшилася у 2 рази.

Почесний громадянин України, Заслужений вчитель України та митець О. М. Корж після виходу на пенсію у 2012 р. створив приватний музей у власній квартирі, де представив свої авторські роботи: картини маслом, кераміку, писанки, вироби з глини⁵¹.

У селищі-музеї (як інколи називають Германівку) у 2012 р. на Ревиній горі у вітряку відчинив свої двері Музей хліба. А 22.05.2013 у дзвіниці Миколаївської церкви відбулося урочисте відкриття музею історії релігії, приурочене до 360-ї річниці першої писемної згадки про церкву та 1025-ї річниці хрещення Русі⁵².

У 2015 р. на 2-му поверсі їдальні Германівської гімназії почав діяти музей меценатів (серед них – А. М. Шафаренко), які зробили внесок у розвиток села, встановлення меморіальних дошок та пам'ятників, видання книг про Германівку⁵³.

24.12.2012 в адміністративному корпусі Трипільської ТЕС м. України було урочисто відкрито Музей історії підприємства. Директор музею П. Кравець, розповів про експозицію, що складається з кількох відділів: 1-й – історія створення підприємства; 2-й присвячений людям, які залишили слід в історії Трипільської ТЕС; 3-й – краєзнавчий; 4-й – напрямки роботи та розвитку електростанції⁵⁴.

До Дня захисника України 14.10.2017 в Обухові була відкрита музейна кімната "Війна нашими очима", присвячена подіям на Сході України. Першу екскурсію провели 24 жовтня для учнів 3-го класу школи № 2, під час якої діти могли приміряти та потримати експонати. Екскурсії проходять безкоштовно за попереднім замовленням⁵⁵. Планується відкриття подібного музею в м. Українка.

У районі діють близько 20-ти шкільних музеїв, хоча офіційний статус мають лише 12. Частина з них присвячена відомим особам, які народилися чи жили на Обухівщині, та подіям воєнного часу.

Так, в одній з найстаріших шкіл району – Витачівській ЗОШ I–II ст., з 70-х рр. ХХ ст. діє музей-кімната, присвячений подіям Другої світової війни та сучасній війні на Сході України, який досі не отримав офіційного визнання.

Історії краю присвячений Краєзнавчий музей Григорівської школи I–III ст., 06.11.2003 відкритий з ініціативи її директора Н. Є. Янківської та ветерана війни і праці, поета і краєзнавця О. Й. Міщенко⁵⁶. Музей фактично складається з двох музеїв: краєзнавчого та історії Другої світової війни. У 2013 р. О. Міщенко також відкрив у школі природничий музей, для якого за 3 роки було зібрано близько 1 000 експонатів⁵⁷. На жаль, ці кімнати-музеї досі не мають офіційного статусу⁵⁸.

49 Домотенко Ю. К., Шафаренко А. М. Вказ. праця. – С. 62.

50 НА КОАМ, с. Трипілля. – Оп. 1. – Спр. 57. – Арк. 25.

51 50-річчя творчості митця [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrainka.org/community/50-richchya-tvorchosti-mittsya.html> (дата звернення: 30.10.2017). – Назва з екрана.

52 Кузьміщева Н. Акумуляючі і дух людський, і боротьбу, і славу... або Про відкриття музею історії релігії в Германівці / Обухівський край. – 2013. – № 38. – С. 1–2.

53 НА КОАМ, с. Трипілля. – Оп. 1. – Спр. 57. – Арк. 17.

54 Музей – віха між минулим і майбутнім [Ел. ресурс]. – Режим доступу: http://www.centrenerg.com/newsroom/news/item_101 (дата звернення: 30.10.2017). – Назва з екрана.

55 В Обухові відкрили музейну кімнату "Війна нашими очима" [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <http://obukhiv.online/novyny/budni-obuhivskiyh-shkolyariv-sportyvni-zmagannya-zanyattya-z-domedychnoyi-dopomogy-ta-vidvidyny-muzeyu-7170.html> (дата звернення: 30.10.2017). – Назва з екрана.

56 Історія закладу освіти [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <http://hryhorivka-obukh.edukit.kiev.ua> (дата звернення: 28.10.2017). – Назва з екрана.

57 Хмельовський О. Музей-казка, яку треба читати серцем / Обухівський край. – 2013. – № 21. – С. 2.

58 НА КОАМ, с. Трипілля. – Оп. 1. – Спр. 57. – Арк. 22.

При Германівській гімназії 20.02.2003 було відкрито Музей освіти⁵⁹.

У с. Красному при ЗОШ I–II ст. функціонує кімната-музей письменника Г. М. Стрільця (Косинки), який у цій школі у 1906–1908 рр. здобув початкову освіту і назвав її “першим своїм університетом”⁶⁰.

Два шкільні музеї, створені вчителями-ентузіастами Н. А. Місевич і П. Ф. Сушком, має с. Семенівка: “Історії села” та фольклорно-етнографічний “Берегиня”, при якому діє фольклорний гурток “Дивоцвіт”⁶¹.

У 2007 р. у школі було відкрито музей Т. І. Нещерет – заслуженої артистки України, яка народилася у с. Халеп’я та у 2008 р. на честь якої у школі було встановлено меморіальну дошку⁶².

З 2008 р. при Козинській ЗОШ I–III ст. працює музей літератури рідного краю, офіційно зареєстрований 20.12.2015. При музеї діє літературна студія⁶³.

20.12.2015 статус музею отримав Музей-світлиця українського побуту при ЗОШ I–III ст. у Підгірцях⁶⁴, тут також є музей освіти та кімната Бойової слави⁶⁵.

При Старобезрадічівській ЗОШ I–III ст. діє Музей побуту⁶⁶. А в с. Великі Дмитровичі при місцевій школі зареєстровані Музей історії школи та Музей-кімната бойової слави⁶⁷.

У Трипільській ЗОШ I–III ст., поряд із Музеєм бойової слави, з 01.03.2011 розташувався Музей-світлиця трипільського побуту, взятий на облік 20.12.2015⁶⁸.

Таким чином, на території Обухівського краю є 44 музеї, але ця цифра не остаточна. Найбільше в районі історико-краєзнавчих музеїв (19), з них 7 відкриті у 2008 р. у приміщеннях клубів чи старих будівель. Чимало і меморіальних музеїв (16). Є музеї, що працюють “за потребою”, та такі, що не змогли відкритися через відмову у фінансуванні.

У 2017 р. щільність музеїв в Обухівському районі разом з м. Обухів становить приблизно 6 на 10 тис. населення. Аналогічні показники мають Нідерланди⁶⁹, що позиціонують себе як країна із найвищою щільністю музеїв у світі.

Музейні заклади у районі розміщені нерівномірно. Приміром, Обухів з населенням близько 33 тис. має 4 музеї, а Германівка з населенням менше ніж 2 тис. – 8. Основна проблема полягає в тому, що про всі ці заклади майже ніхто не знає, є лише поодинокі згадки про їхнє відкриття у районній газеті. Та й більшість із них функціонують на громадських засадах, не зареєстровані і не відображені в офіційній статистиці.

Якщо кількість відвідувачів у музеях Нідерландів щороку перевищує населення країни у 2–3 рази, в Україні навпаки – відвідувачів у 2–3 рази менше, ніж населення країни⁷⁰.

Нині музеї сприймають не лише як культурно-освітні заклади примусового відвідування (як за радянських часів), але й як місця відпочинку та дозвілля. На другому місці стоїть освітнє значення музеїв. Тому необхідно врахувати досвід закордонних музейних установ та намагатися впровадити його у нас, аби музеї не перетворилися на сховища старожитностей, а виконували свої основні функції – вивчали, зберігали та експонували предмети історії та доносили знання про них широкому загалу.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Артюшенко О. В., Домотенко Ю. К. Синівською любов’ю. – Київ: Задруга, 2008. – 198 с.
2. Артюшенко О. У світлиці музею-садиби Андрія Малишка / Обухівський край (газета). – 2015. – № 82. – С. 3.
3. Археологічна спадщина в музейних колекціях Київщини: вивчення та збереження: матеріали Обласної

59 Шафаренко А. М. Германівка – мій вічний... – С. 191.

60 Красненська загальноосвітня школа I–II ступенів [Ел. ресурс]. – Режим доступу: http://www.obukhivskiy-rvo.edukit.kiev.ua/znz_rajonu/krasnensjka_zosh_i-ii_st (дата звернення: 29.10.2017). – Назва з екрана.

61 Домотенко Ю. К., Шафаренко А. М. Вказ. праця. – С. 63.

62 Там само. – С. 59.

63 НА КОАМ, с. Трипілля. – Оп. 1. – Спр. 57. – Арк. 23.

64 Там само.

65 Підгірцівська ЗОШ I–III ст. [Ел. ресурс]. – Режим доступу: http://www.obukhivskiy-rvo.edukit.kiev.ua/znz_rajonu/pidgircivsjka_zosh_i-iii_st/ (дата звернення: 29.10.2017). – Назва з екрана.

66 НА КОАМ, с. Трипілля. – Оп. 1. – Спр. 57. – Арк. 24.

67 Там само.

68 Там само.

69 Кузмюк О. Роль музеїв у культурному та соціально-економічному розвитку країни: зарубіжний досвід. Аналітична записка [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/270> (дата звернення: 03.11.2017). – Назва з екрана.

70 Там само.

- наукової конференції Білоцерківського краєзнавчого музею 19 листопада 2010 р. – Біла Церква, 2011. – 95 с.
4. *Буренко К. І.* Трипілля в течії віків. – Київ: Прес-КІТ, 2012. – 496 с.
  5. *Вакуленко Д.* Джерело життя / Зоря Жовтня (газета). – 1980. – № 62. – С. 2.
  6. В Обухові відкрили музейну кімнату “Війна нашими очима” [Електронний ресурс]: Обухів Online. Оперативні новини міста. – Режим доступу: <http://obukhiv.online/novyny/budni-obuhivskyh-shkolyariv-sportyvni-zmagannya-zanyattya-z-domedychnoyi-dopomogy-ta-vidvidyny-muzeyu-7170.html> (дата звернення: 30.10.2017). – Назва з екрана.
  7. *Домотенко Ю. К.* Скарбниця пам'яті. – [Обухів], 2012. – 32 с.
  8. *Домотенко Ю. К., Шафаренко А. М.* Історико-культурологічний атлас Малишкового краю. Туристичний довідник. – Обухів, 2008. – 96 с.
  9. До 50-річчя творчості митця [Електронний ресурс]: Місто Українка. – Режим доступу: <https://ukrainka.org/community/50-richchya-tvorchosti-mittsya.html> (дата звернення: 30.10.2017). – Назва з екрана.
  10. Закрили приватний музей трипільської культури [Електронний ресурс]: Українська правда / Історична правда / Історія. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/short/2012/07/25/90614> (дата звернення: 20.10.2017). – Назва з екрана.
  11. *Іван Франко у Халеп'ї / Обухівський край.* – 2009. – № 51. – С. 2.
  12. Історико-археологічний музей “Прадавня Аратта – Україна” в с. Трипілля [Електронний ресурс]: aratta-ukraine.com. Український національний портал. – Режим доступу: <http://www.aratta-ukraine.com/sacred-ua.php?id=41> (дата звернення: 20.10.2017). – Назва з екрана.
  13. Історія закладу освіти [Електронний ресурс]: Григорівська загальноосвітня школа I–III ступенів. – Режим доступу: <http://hryhorivka-obukh.edukit.kiev.ua> (дата звернення: 28.10.2017). – Назва з екрана.
  14. Історія міст і сіл Української РСР. Київська область: в 26 т. / за ред. Ф. М. Рудича та ін. – Київ: Гол. ред. УРЕ, 1971. – Т. 10. – 792 с.
  15. *Йосипенко Н.* Для сільського музею / Зоря Жовтня. – 1977. – № 20. – С. 2.
  16. Красненська загальноосвітня школа I–II ступенів [Електронний ресурс]: Відділ освіти Обухівської районної державної адміністрації Київської області. – Режим доступу: http://www.obukhivskiyi-rvo.edukit.kiev.ua/znz_rajonu/krasnensjka_zosh_i-ii_st (дата звернення: 29.10.2017). – Назва з екрана.
  17. *Кузмюк О.* Роль музеїв у культурному та соціально-економічному розвитку країни: зарубіжний досвід. Аналітична записка [Електронний ресурс]: Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/270/> (дата звернення: 03.11.2017). – Назва з екрана.
  18. *Кузьміщева Н.* Акумуляючи і дух людський, і боротьбу, і славу... або Про відкриття музею історії релігії в Германівці / Обухівський край. – 2013. – № 38. – С. 1–2.
  19. *Кузьміщева Н.* Відкрито музей Вікентія Хвойки / Обухівський край. – 2009. – № 15. – С. 1.
  20. Літературно-мистецькі Плюти [Електронний ресурс] / Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України – Режим доступу: http://csam.archives.gov.ua/ukr/literaturni_plyuti (дата звернення: 30.10.2017). – Назва з екрана.
  21. Музей – віха між минулим і майбутнім [Електронний ресурс] / Центренерго. – Режим доступу: http://www.centrenergo.com/newsroom/news/item_101 (дата звернення: 30.10.2017). – Назва з екрана.
  22. НА КОАМ, с. Трипілля. – Оп. 1. – Спр. 43. – 49 арк.
  23. НА КОАМ, с. Трипілля. – Оп. 1. – Спр. 57. – 54 арк.
  26. *Овсієнко А.* Народження музею / Зоря Жовтня. – 1980. – № 153. – С. 2.
  27. *Овсієнко О.* Паспорт музею / Зоря Жовтня. – 1980. – № 138. – С. 2.
  28. *Олійник Є. І.* Козин: турист. путівник. – Обухів, 2008. – 64 с.
  29. *Підгаєвський І.* Витачівський вітряк з другого тисячоліття / Обухівський край. – 2008. – № 11. – С. 1–2.
  30. *Підгаєцький І.* Шевченківський верстовий стовп у Жуківцях / Обухівський край. – 2014. – № 12 – С. 2.
  31. Підгірцівська ЗОШ I–III ст. [Електронний ресурс]: Відділ освіти Обухівської районної державної адміністрації Київської області. – Режим доступу: http://www.obukhivskiyi-rvo.edukit.kiev.ua/znz_rajonu/pidgircivjska_zosh_i-iii_st (дата звернення: 29.10.2017). – Назва з екрана.
  32. *Саченко І.* Весна в Плютах / Зоря Жовтня. – 1978. – № 63. – С. 3.
  33. *Середа А. Н.* Трипольський поход / Большая Советская Энциклопедия: в 30 т. / под ред. А. М. Прохорова – Москва: Сов. энциклопедия, 1969–1978. – [Електрон. аналог печ. изд.] – Режим доступа: <http://bse.sci-lib.com/article112221.html> (дата обращения: 18.10.17). – Название с экрана.
  34. *Ткаченко Л.* По музеях Кагарличчини. Скарбниця пам'яті народної / Зоря Жовтня. – 1977. – № 15. – С. 2.

35. Хмельовський О. Музей-казка, яку треба читати серцем / Обухівський край. – 2013. – № 21. – С. 2.
 36. Хмельовський О. Тут подих пам'яті живе / Обухівський край. – 2016. – № 75 – С. 2
 37. Шафаренко А. М. Германівка від найдавніших часів до сьогодні. – Обухів: ПП "Янузь", 2003. – 509 с.
 38. Шафаренко А. М. Германівка – мій вічний дивокрай. Історична спадщина Обухівського району. – Обухів: 2008. – 640 с.

REFERENCES

1. Artiushenko O. V., Domotenko Y. K. Synivskoiu ljuboviu [Son's love] – Kyiv: Zadruha, 2008. – 198 pp.
2. Artiushenko O. U svitylytsi muzeiu-sadyby Andriia Malyshka [In the chamber of country-house museum of A. Malyshko] / Obukhivskiy kraj: hazeta. – 2015. – № 82. – p. 3.
3. Arkheolohichna spadshchyna v muzeinykh kolektsiiakh Kyivshchyny: vyvchennia ta zberezhennia [Archaeological heritage at museum collections of Kyiv region] // Materialy Oblasnoi naukovoi konferentsii Bilotserkivskoho kraieznavchoho muzeiu 19 lystopada 2010 r. – BTs, 2011. – 95 pp.
4. Burenko K. I. Trypillia v techii vikiv [Trypillia in the course of centuries]. – Kyiv: Pres-KIT, 2012. – 496 p.
5. Vakulenko D. Dzherelo zhyttia [Source of life] / Zoria Zhovtnia: newspaper. – 1980. – № 62. – p. 2.
6. V Obukhovi vidkryly muzeinu kimnatu "Viina nashymy ochyma" [Elektronnyi resource]: Obukhiv Online. Operatyvni novyny mista [Operativi news of the town]. – Access mode: [http://obukhiv.online/novyny/budni-obukhivskiyh-shkolyariv-sportyvni-zmagannya-z-z-domedychnoyi-dopomogy-ta-vidvidyny-muzeyu-7170.html](http://obukhiv.online/novyny/budni-obukhivskiyh-shkolyariv-sportyvni-zmagannya-zanyattya-z-domedychnoyi-dopomogy-ta-vidvidyny-muzeyu-7170.html) (last access: 30.10.2017). – Title from the screen.
7. Domotenko Y. K., Skarbnytsia pamiaty [Treasury of memory]. – Obukhiv, 2012. – 32 pp.
8. Domotenko Y. K., Shafarenko A. M. Istoryko-kulturolohichniy Atlas Malyskovoho kraiu / Turystychniy dovidnyk [Historical and cultural Atlas of Malysko's land]. – Obukhiv, 2008. – 96 pp.
9. Do 50-richchia tvorchosti myttsia [Elektronnyi resource]: Misto Ukrainka [Ukrainka town]. – Access mode: <https://ukrainka.org/community/50-richchya-tvorchosti-mittsya.html> (last access: 30.10.2017). - Title from the screen.
10. Zakryly pryvatnyi muzei trypilskoï kultury [Elektronnyi resource]: Ukrainska pravda / Istorychna pravda / Istoriiia // [Ukrainian truth / Historian truth]. – Access mode: <http://www.istpravda.com.ua/short/2012/07/25/90614> (last access: 20.10.2017). – Title from the screen.
11. Ivan Franko u Khalepi [Ivan Franko in Khalepi] / Obukhivskiy kraj: newspaper. – 2009. – № 51. – p. 2.
12. Istoryko-arkheolohichniy muzei "Pradavnia Aratta – Ukraina" v s. Trypillia [Elektronnyi resource]: Ukrainskyi natsionalnyi portal [national Ukrainian portal]. – Access mode: http://www.aratta-ukraine.com/sacred_ua.php?id=41 (last access: 20.10.2017). – Title from the screen.
13. Istoriiia zakladu osvity [Elektronnyi resource]: Hryhorivska zahalnoosvitnia shkola I–III stupeniv [Hryhorivka School]. – Access mode: <http://hryhorivka-obukh.edukit.kiev.ua> (last access: 28.10.2017). – Title from the screen.
14. Istoriiia mist i sil Ukrainskoi RSR. Kyivska oblast [The history of the cities and villages of the Ukrainian SSR]: v 26 t. / za red. F. M. Rudycha ta in. – K.: Hol. red. URE, 1971. – T. 10. – 792 pp.
15. Yosypenko N. Dlia silskoho muzeiu [For village's museum] / Zoria Zhovtnia: newspaper. – 1977. – № 20. – p. 2.
16. Krasnenska zahalnoosvitnia shkola I–II stupeniv [Elektronnyi resource]: Viddil osvity Obukhivskoi raionnoi derzhavnoi administratsii Kyivskoi oblasti [Education's Department of Obukhiv district governmental administration of Kyiv region]. – Accessmode: http://www.obukhivskiyi-rvo.edukit.kiev.ua/znz_rajonu/krasnensjka_zosh_i-ii_st (lastaccess: 29.10.2017). – Title from the screen.
17. Kuzmiuk O. Rol muzeiv u kulturnomu ta sotsialno-ekonomichnomu rozvytku krainy: zarubizhnyi dosvid. Analitychna zapyska [Elektronnyi resource]: Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen [National institute of strategic searches]. – Accessmode: <http://www.niss.gov.ua/articles/270> (lastaccess: 03.11.2017). – Title from the screen.
18. Kuzmishcheva N. Akumuluiuchy i dukh liudskiy, i borotbu, i slavu... abo Pro vidkryttia muzeiu istorii religii v Hermanivtsi [Accumulating both the spirit of man and struggle and glory... or About opening museum of religion's history in Hermanivka] / Obukhivskiy kraj: hazeta. – 2013. – № 38. – pp. 1–2.
19. Kuzmishcheva N. Vidkryto muzei Vikentii Khvoiky [museum of Vikentiy Khvoika was opened] / Obukhivskiy kraj: newspaper. – 2009. – № 15. – p. 1.
20. Literaturno-mystetski Pliuty [Elektronnyi resource]: Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i mystetstva Ukrainy [The central government archive-museum of literature and art of Ukraine]. – Accessmode: http://csam.archives.gov.ua/ukr/literaturni_plyuti (last access: 30.10.2017). – Title from the screen.

21. Muzei – vikha mizh mynulym i maibutnim [Elektronnyi resource]: Tsentrenerho. – Accessmode: http://www.centrenergo.com/newsroom/news/item_101 (last access: 30.10.2017). – Title from the screen.
22. Naukovyi arkhiv Kyivskoho oblasnoho arkeolohichnoho muzeiu (NA KOAM), s. Trypillia [Scientific archive of Kyiv regional museum of archaeology, Trypillia]. – Op. 1. – Spr. 57. – 54 ark.
23. NA KOAM, s. Trypillia. – Op. 1. – Spr. 43. – 49 ark.
26. *Ovsiienko A.* Narodzhennia muzeiu [The birth of museum] / Zoria Zhovtnia: newspaper. – 1980. – № 153. – p. 2.
27. *Ovsiienko O.* Pasport muzeiu [Passport of museum] / Zoria Zhovtnia: newspaper. – 1980. – № 138. – p. 2.
28. *Oliinyk Y. I.* Kozyn / Turystychnyi putivnyk [Kozyn / Tourist guide]. – Obukhiv, 2008. – 64 p.
29. *Pidhaievskiy I.* Vytachivskiy vitriak z druhoho tysiacholittia [The windmill of Vytachiv from the second millennium] / Obukhivskiy kraj: newspaper. – 2008. – № 11. – pp. 1–2.
30. *Pidhaietskiy I.* Shevchenkivskiy verstovyi stovp u Zhukivtsiakh [The milestone of Shevchenko in Zhukivtsi] / Obukhivskiy kraj: newspaper. – 2014. – № 12 – p. 2.
31. Pidhirsivska ZOSH I–III st. [Elektronnyi resource]: Viddil osvity Obukhivskoi raionnoi derzhavnoi administratsii Kyivskoi oblasti [Education's Department of Obukhiv district governmental administration of Kyiv region]. – Access mode: http://www.obukhivskiy-rvo.edukit.kiev.ua/znz_rajonu/pidgircivsjka_zosh_i-iii_st (last access: 29.10.2017). – Title from the screen.
32. *Cachenko I.* Vesna v Pliutakh [Spring in Pliuty] / Zoria Zhovtnia: newspaper. – 1978. – № 63. – S. 3.
33. *Sereda A. N.* Trypolskyi pokhod / Bolshaia Sovetskaia Entsyklopedyia: v 30 t. / za red. A. M. Prokhorova [Trypillian campaign / The Great Soviet Encyclopedia] – M.: Sov. entsyklopedyia, 1969–1978. – Elektron. analoh pech. yzd.: access mode: <http://bse.sci-lib.com/article112221.html> (last access: 18.10.17). – Title from the screen.
34. *Tkachenko L.* Po muzeiakh Kaharlychchyny [At the museums of Kaharlychchyna]. Skarbnytsia pamiatii narodnoi [Treasury of people's memory] / Zoria Zhovtnia: newspaper. – 1977. – № 15. – p. 2.
35. *Khmelovskiy O.* Muzei-kazka, yaku treba chytaty sertsem [The museum-tale which you should read by heart] / Obukhivskiy kraj: newspaper. – 2013. – № 21. – p. 2.
36. *Khmelovskiy O.* Tut podykh pamiatii zhyve [The breath of memory lives here] / Obukhivskiy kraj: newspaper. – 2016. – № 75 – p. 2
37. *Shafarenko A. M.* Hermanivka vid naidavnishykh chasiv do sohodennia [Hermanivka from ancient to modern time]. – Obukhiv: PP "Ilanuz", 2003. – 509 p.
38. *Shafarenko A. M.* Hermanivka – mii vichnyi dyvokrai [Hermanivka is my eternal wonderland]. Istorychna spadshchyna Obukhivskoho raionu [The historian heritage of Obukhiv district]. – Obukhiv: 2008. – 640 p.